

Певною мірою заінтригували читача цікавими сюжетами твори героїчного змісту про історичне минуле, Велику Вітчизняну війну І. Кочерги, Ю. Яновського, О. Левади, В. Собка...

Естафету від старшого покоління прийняли й плодотворно розвивають драматурги середнього й молодшого покоління: Олексій Коломієць, Олександр Підсуха, Микола Зарудний, Ярослав Стельмах... Сучасні письменники характеризуються розмаїттям стилевих і естетичних уподобань. Серед них і прихильники класичного вірша, верлібру, розкутої, насиченої метафоричним колоритом версифікації, й експериментальної прози. Літературне життя нашого сьогодення розвивається багатьма паралельними течіями. Насамперед, воно зайняте осмисленням мистецької спадщини, поверненої читачам, творенням нових художніх цінностей як в Україні, так і в діаспорі. Лави вітчизняного письменства постійно поповнюються.

Джерела та література

1. Історія української літератури ХХ ст. – К., 1993. – Кн. 1, 2 (Ч. 1). – 459 с.
2. Історія української літератури ХХ ст. – К., 1995. – Кн. 2. – Ч. 2. – 378 с.
3. Українська література / За загал. ред. Р. В. Мовчан. – К., 1999. – 496 с.

Поступила до редакції 15.07.2005 р.

УДК 883.015

Приходна Н.С., Фатейкіна Л.А.

НІЖНИЙ І СУМОВИТИЙ ДЗВІН ТРОНКИ

В статье рассматривается роман О. Гончара «Тронка» как предисловие будущего и предупреждение о мировых трагедиях и изменениях. Раскрываются социально-философские проблемы мирового звучания.

Ключевые слова: роман, человечество, современность, будущее

У статті розглядається роман О. Гончара „Тронка” як передмова майбутнього і попередження про світові трагедії та зміни. Розкриваються соціально-філософські проблеми світового звучання.

Ключові слова: роман, людство, сучасність, майбутнє

In this issue the novel of O. Gonchar “Tronka” is observed as a foreword of future and a warning of world tragedies and changes. Social-philosophic problems of world significance are shown.

Key words: novel, humanity, presents time, future

Актуальність теми дослідження визначається поглибленням в українській літературі інтересу до періоду південних романів О. Гончара.

Звертаючись до періоду південних романів у творчості О. Гончара, маємо на меті переосмислити творчий погляд письменника на життя українського народу, на проблеми, поставлені в багатьох творах, на сторінки, які попереджають майбутні катастрофи.

З погляду сьогодення актуальним є роман “Тронка”. Автор підсвідомо попереджає нас про небезпеку світового лиха в образі “атомного гриба”. «Коли я малював сонячну степову Україну, з півночі вже насувався Чорнобиль. Дехто мені дорікав: забагато світлого в тебе, забагато сонця!.. А в житті стільки похмурого... Відповідав на це: моя сонячність – це теж правда! Хіба ні? Я ніби передчував неминучість чорнобильської ери, і знову й знову спішив ухопити для людей більше сонця, любов моя линула до степів, до південних весен, до золотих українських серпнів, бо степова, сонячна, козацька, незрівняна Україна була для мене найвищим натхненням, це була моя пектораль, втілення самої краси планети» [2, с.8]

Зачарований світлом голуб із роману О. Гончара є своєрідним образом-символом естетичної позиції художника, уособленням однієї із найхарактерніших ідейних особливостей його творчості – повсякчасного «розривання себе між спрагою світла і потребою зазирнути в чорні глибини людської природи і буття».

Гончарове поривання до світла в людській душі, в природі, в Космосі, прагнення відкрити перед читачем широкий спектр гарантій, можливостей, варіантів вибору, утвердити його в переконанні, що навіть із безвиході можна знайти вихід, якщо вірити, боротися і жити, – ця ідейно-емоційна тональність творчості О. Гончара виросла на основі співпереживання історичного буття українського народу. Драматична доля України – постійна турбота і біль письменника, який домагається консолідації творчих, будівничих сил республіки на шляхах національного і державного самовизначення.

Тому й закономірна його апеляція естетичними засобами, прийомами і формами до свідомості й почуттів сучасника, тому така постійна оптимістична домінанта в його творчості, що письменник упевнений: духовні можливості людини невичерпні, її сила, енергія, розум є гарантантами гуманістичного прогресу цивілізації, і обов'язок художника – підтримувати людину в її переконаннях, у її вірі в незнищенність людства, природи, світу.

Кожен твір О.Гончара – розколотий, розтерзаний, розбалансований циклонами історії світ людського буття, який художник прагне ідейно бодай відкрити перспективу його гармонізації. Тому в романах, повістях і новелах письменника завжди перемагає світло, неминуче стверджується віра в людину і в гуманістичну місію її земного і космічного буття.

Письменника хвилює історія його народу, доля національних святинь, терниста дорога української цивілізації. Зріднений душею з уславленими лицарською доблестю свободолюбного козацтва південними степами України, він запитально «зазирає» своєю уявою туди, в таврійські степи, і створює південні романи, в яких із розлогою епічною поважністю зображує події передреволюційної доби, громадянської війни на українському Півдні. Олесь Гончар відчув, що без повноти уявлення про свою далеку і близьку історію, без органічного вживання у глибини свого роду й народу духовні та моральні основи нації непомітно, але невідворотно руйнуються, ослаблюються внутрішні зв'язки між людьми, розпадаються сім'ї, зникають співчуття, милосердя, доброта ... у степах легендарної Таврії, на наймитському ринку в Каховці, у кривавому горнілі соціальних конфліктів і громадянської війни виборсується вільний дух українського народу – дух незнищенності, національної гордості й моральної гідності. Усе було: і братовбивство, і глум чужинців над нашим братом-українцем, і наївна віра в соціальну справедливість. Але народ жив, виховував любов до праці, запалював у своєму серці та в серцях інших вогник добротворення, виростав, мужнів і сподівався. Його організм підточували бацили «духовного браконьєрства», знесилювала душу корозія «великої брехні», яку натхненно вирощувала державна ідеологія, але народ повинен був жити і вірити. І цю віру в безсмертя українського народу плекав і утверджував Олесь Гончар.

Роман «Тронка» (1963) – це роман про сучасність (60-ті роки ХХ ст.), сучасну людину і світ. Тут немає вже воєнного лихоліття, тут живуть і працюють заради майбутнього свого і прийдешніх поколінь.

Сучасне і майбутнє в романі О.Гончара переплітаються. Кожна репліка, кожне слово має в собі частину майбутнього. Сучасне життя несе в собі передмову до майбутнього. Автор неначе передчуває те, що станеться через 20, 30, 40 чи 50 років...

Може, саме тому він вибрав фоном для свого твору таврійський степ, степ, у якому колись точилися криваві бої, степ, де сьогодні поряд існує чабанська гирлига і блискучі, націлені в небо ракети, де будуються міста та воєнні полігони, де пасеться чабанська отара і чутно гуркіт реактивного літака.

Та й сім'я, яку ми зустрічаємо першою в романі, цікава з цієї точки зору: батько – чабан, а син – льотчик, який щодня ризикує своїм життям. Але ж вони існують в реальному житті, й кожен із них виконує свій важкий обов'язок.

А сама тронка? З чого вона зроблена? «... Шмат звичайної гільзи..., а видає отакий ніжний звук...» [1, с.786] Чи не символічно це? Чи не намагається автор нам про щось сказати? Може, про те, що ми повинні пам'ятати про наше минуле, а може, про щось попереджує? «Росте сила, ростуть швидкості, та тільки чим воно скінчиться, сину?» [1, с.530]

Чому ми дивимось на роман «Тронка» як на передмову майбутнього? Тому що в цьому творі Гончар «попереджує» і про світову трагедію, і про зміни в устрою держави, і про зміну світогляду людей.

Саме цей роман письменника поставив головні соціально-філософські проблеми справді планетарного звучання, які набули особливої гостроти і напруги в середині ХХ століття. «Тронка» – книга оптимістичного звучання, але цей життєствердний тонус роману – від автора «Прапороносців», від його віри в можливість позитивного розв'язання багатьох глобальних проблем, а не лише від реального аналізу ситуації. Проте в образно-стильовій структурі твору закладені контрапункти наростання тривожного звучання планетарного реквієму, присвяченого трагічній дисгармонії між пориванням одних людей до свободи, любові і щастя на цій маленькій планеті та якимось фаталістичним прагненням інших затягти цю планету у серцевину ядерного смерчу.

Поетичні барви Гончара відкривають неповторність його стилю, його мистецького напряму поетичного реалізму, де доволі чутно лунає дзвін тривоги. І хоча це парадоксально, але тривожні перестороги творять світло. Сонце на заході переплавляє бескеття хмар у якісь дивовижні дирижаблі, кораблі, велетенські, святково чисті, абсолютно неруйнівні ракети, які націлено в наземні простори, а на сході купчаться, утворюючи інші образи, «хмари-оболонки». Саме на сході, звідки ми, люди, чекаємо щоранку світла і тепла, народжується символічний образ назріваючої ядерної катастрофи.

Висновки. *Отже, художник творить цю сюрреалістичну візію для того, щоб застерегти, отверезити людство, змусити його зупинитися і замислитися над своїм майбутнім. Він ставить перед нами проблему збереження життя на землі, збереження природи, переконуючи нас в тому, що ми повинні зупинити нескінченні випробування на землі, у морі, в повітрі. Недаремно капітан Дорошенко з «Тронки» згадує події, які відбулися з ним і його кораблем під час плавання; згадує і про Хіросіму. «Хіросіма – це коли балки сталеві плавилась, і черепиця сипалась у груддя, і вишивка відбилась, мов трафарет, на живих жіночих плечах... Це також оті дівчатка-школярки, що, опираючись на бамбукові палиці, шкандибають кудись світ за очі в обгорілим лахмітті, і кличуть матерів, і просять ковток води серед сліпучої радіоактивної спеки» [1, с.705].*

Та не тільки про майбутні катастрофи попереджує нас автор. Він намагається донести до нас і майбутні перемоги... Наприклад, у степу ведеться робота з будівництва каналу, який принесе у спекотні та сухі таврійські степи жадану воду. «Мине час, і вже буде тут русло, блискотітиме аж за обрій світла дніпровська вода, тихо линучи в степ, напуваючи довколишні поля» [1, с.586].

Герої роману О.Гончара живуть і працюють заради майбутнього, кожен з них обирає свій шлях у житті і намагається бути патріотом своєї справи. Але, куди б не занесло героїв роману, їм всюди буде звучати мелодія рідного краю – ніжний і сумовитий дзвін тронки.

Джерела та література

1. Гончар О.Т. Вибрані твори. – К.: Дніпро, 1968.
2. Гончар О.Т. Из щоденникових записів... // Кримська світлиця. – 2000. – № 27-28.
3. Жулинський М.О. Гончар О. – творчість як доля // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 11-12.
4. Ковальчук О. О.Гончар – митець сучасний // Диво слово. – 2002. – С. 2-3.
5. Сологуб Н.М. Мовний світ О.Гончара. – К.: Наукова думка, 1991.
6. Шелак М. «Тронка» О.Гончара // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 8.

Поступила до редакції 13.07.2005 р.

УДК 821.161.1-3

Раковская Н.М.

ЛИТЕРАТУРНО-КРИТИЧЕСКИЙ ТЕКСТ АП. ГРИГОРЬЕВА (К ПРОБЛЕМЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ)

В статье рассматривается концепция одного из крупнейших критиков сер. XIX в. – Ап. Григорьева. Определяется противоречивость его теоретических суждений, проявляющаяся в лексико-семантической структуре критического текста. Делается акцент на мифопоэтическом начале органической теории искусства Ап. Григорьева, который реализуется в интерпретации им художественной индивидуальности писателя.

Ключевые слова: мифокритика, органическая теория, ментальность

У статті розглянуто концепцію одного з найвідоміших критиків сер. XIX ст. – Ап. Григор'єва. Визначається протирічність його теоретичних суджень, яка проявилась у лексико-семантичній структурі критичного тексту.

Ключові слова: мікрокритика, органічна теорія, ментальність

The article deals with the conception of one of the greatest critics of the middle of the XIX c. A. Grigoryev. There determined the contradictions of his theoretical views, manifested in the lexic semantic structure of the critical text. The stress is made on the mythologic poetic beginning of the organic theory of art, which is realised in the interpretation of artistic individuality of the writer.

Key words: criticism of myth, organic theory, mentality

Ап. Григорьев относится к тем мыслителям и критикам, которые исходили из религиозного мировоззрения. Он стремился создать систему понятий, соответствующих «духу» Православия, вместе с тем не избегая интереса к западноевропейской философии. В философской мысли критик становится «искателем Абсолютной духовной идеи», вследствие чего перед его душой раскрывались «громадные миры» [2, с.2], связанные целостностью мысли и чувства, складывались представления об органической целостности «в бытии» в целом и во всех его живых проявлениях. В тяготении к Православию очевиден ментальный аспект и вместе с тем эстетический. «Под Православием, – писал критик, – я разумею стихийно-историческое начало, которому суждено жить и дать новые формы жизни» [1, с.107]. Сопоставляя данное суждение с иным – «все идеальное есть не что иное, как аромат и цвет реального», становится ясен интерес Ап. Григорьева к национальной стихии. Именно религиозная сфера является основой художественной реальности, ее «ароматом и цветом», указывал критик. Отсюда увлечения христианским натурализмом, на основе которого Ап. Григорьев создает «органическую теорию» искусства.

Вместе с тем следует отметить, что поиски Абсолюта приводят Ап. Григорьева к постижению философии Гегеля и Шеллинга. Усвоив от Гегеля интерес к философскому осмыслению мира, Ап. Григорьев отказался от рационализма философа. «Для меня жизнь есть нечто таинственное, то есть неисчерпаемое, необъятная ширь, в которой нередко исчезает, как волна в океане, логический вывод» [1; 2, с.176]. Критик ощущает «глубокую вражду ко всему, что вырастает из голологического процесса».

«Диффузная» целостность творческой мысли Ап. Григорьева, соединявшая в его статьях в нераздельное единство искусство и жизнь, не допускала не только автономно-художественного восприятия произведений литературы, но и отрицала всякий морфологизм в подходе к искусству, ибо, как писал критик, «сущность искусства раскрылась нам так, что не подлежит... суду чистой техники».